

cies facile innotescunt ex regulis syllogismorum superius (n° 18 et 19) expositis advertendo quod particularitas latens aequae respiciat terminos ac propositiones syllogismi; sive enim terminus aliquis sive propositio fuerit dumtaxat specie tenus universalis, quando debet revera esse talis, diverso sensu accipietur, aderitque aequivocatio et quatuor termini: quod etiam semper eveniet, quoties terminus aliquis in una syllogismi propositione supponit pro *genere*, in altera pro *specie*. Qui probationem vel argumenta detorquet ad aliquid, quod vel nihil vel dumtaxat a longe ad rem pertinet, digreditur a statu quaestionis: simulat vero probationem, qui loco argumentorum seu probationum, verba dumtaxat et validos clamores obtrudit.

ARTICULUS IV.

DE USU ARGUMENTATIONUM.

26. Argumentationum species superius expositae, medium sunt cognitiones nostras augendi; per eas enim incognita a notis deducimus: hinc quando praemissae egent ulteriori probatione, plures argumentationes simul conjungimus, donec illud quod latebat manifestum evadat; sic agendo rem demonstramus: est igitur demonstratio *Legitima propositionis alicujus ex aliis notioribus et prioribus deductio*. Dicitur *legitima*, id est formaliter et materialiter recta, quia verum ex falso non nisi per accidens sequi potest. Dicitur *ex prioribus et notioribus*, quia ea quae sunt velut medium ad alia cognoscenda, debent prius cognosci, vimque habere ad alia persuadenda.

Rationi modi, quo demonstratio tendit ad aliquid ostendendum, alia dicitur *directa*, *indirecta* seu *ad absurdum* alia haec fit dum aliquid certum esse evincitur ex falsitate ejus contradictorii, contradictoria enim, ut diximus (n° 12), nequeunt esse simul vera vel falsa. *Directa* demonstratio erit, dum propter intrinsecum nexum, quem cognita cum incognitis habent, illud quod quaerebatur inferimus. Si propter intrinsecum nexum, quem effectus dicit ad causam, deducas existentiam causae e. g. ex ente contingente entis necessarii existentiam, demonstratio *directa* vocabitur *a posteriori*; nam effectus posterior est sui causa: si autem ex causa concludas ad effectum e. g. ex sapientia Dei ad ordinatam hujus mundi administrationem, vocabitur *a priori*. Omnis tamen demons-

tratio fit semper ex prioribus, sed cognitione, non in se. Discrimen demonstrationis directae et indirectae in eo positum est, quod prima assensum extorquendo doceat; ostendit enim cur aliquid ita et non aliter sit: secunda vero assensum extorquet quin doceat; neque enim ex quo videamus simpliciter aliquid ita esse debere, mox intelligimus quare ita sit.

27. Non est confundenda notio demonstrationis *a priori* et *a posteriori* cum ipsis principiis, quae demonstrationis velut materiam constituunt, quaeque etiam alia sunt *a priori*, *a posteriori* alia. Principia *a priori* universalitatem, necessitatem et veritatem a sola idearum relatione habent, suntque absolute certa: e. g. *Totum est majus sua parte; quae sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se*, etc. Si demonstratio his aut similibus coalescat principiis, illud quod inde recte deducitur, erit absolute certum non solum formaliter sed et materialiter; nam conclusio induit naturam principiorum ex quibus fluit. Principia vero *a posteriori* e. g. *Omne corpus tendit deorsum; planetae constanti lege orbitas suas conficiunt*, etc. veritatem, universalitatem et necessitatem a legum physicarum constantia vel ab experientia et inductione directe mutuuntur; inductio autem *adaequata* fere nunquam institui potest: hinc *per se* physicam certitudinem aut probabilitatem tantum plerumque non excedunt, ideoque etiam illud, quod ex iis deducitur non poterit materialiter spectatum pro absolute certo haberi, licet formaliter legitima foret deductio. Unde, ut recte advertit Buffier (1), expellendae sunt tot philosophorum demonstrationes, quibus putant se veritatem externam invenisse, cum non nisi formali veritate gaudeant, principia vero quibus innituntur ad summum probabilitatem attingant. (2).

(1) Traité des premières vérités, p. I. chap. II.

(2) Quoniam inductionis mentionem facimus, advertendum est, inductionem spectari tamquam peculiarem argumentationis speciem, in qua ab enumeratione casuum singularium concluditur ad omnes generatim. Si conclusio tantum se extendat ad casus in antecedente enumeratos, inductio idem erit ac syllogismus copulativus e. g. *Petrus et Paulus et Joannes est doctus, ergo omnes tres sunt docti*; in quo, supposita materiali veritati antecedentis, habebitur certa veritas conclusionis: quod si conclusio se porrigat etiam ad casus in antecedente non enumeratos et experientiae non subjectos, argumentatio fundabitur, in analogia, praebebitque dumtaxat majorem vel minorem probabilitatem pro numero singularium casuum, qui in antecedente enumerantur.

ARTICULUS V.

DE METHODO SCIENTIFICA.

28. Apta dispositio trium operationum animi nostri ad ignotam veritatem detegendam vel cognitam aliis manifestandam, *methodus scientifica* nuncupatur. Summa est ejus necessitas in scientiis; imbecillitate enim animi nostri fit, ut licet regulas recte judicandi et ratiocinandi calleamus, nunquam tamen vel ipsi cognitionum nostrarum nexum cernere, easque augere vel aliis manifestare possimus absque apta et ordinata earundem cognitionum dispositione. Praxis et optimorum librorum lectio, potius quam speculativa praecepta, hujus scientiae seu artis magistra esse debet; hinc pro theoria pauca scire sufficiet.

Methodus haec dividitur in *analyticam* seu resolutionis, et *syntheticam* seu compositionis. Analytice aliquid ostenditur, dum a singulari vel particulari ad universale, a toto ad partes, a compositis ad simplicia gradum facimus; synthetice e contra. Sic logicus qui a consideratione idearum ad judicia, ab his ad ratiocinia eorumque proprietates investigandas procedit, utitur methodo synthetica, idem dicatur de mathematico, qui a consideratione puncti ad lineam, ab hac ad superficiem, deinde ad solidum expendum progreditur. Quod si uterque ordine inverso incederet, analysis in utriusque tractatione haberet. Methodus analytica *inventionis*, synthetica *doctrinae* dici solet, quasi nempe haec ad docendum, illa ad veritatem inveniendam magis accommodata esset. Leges particulares utriusque methodi ex natura quaestionis instituendae desumi debent; in genere sequentes assignantur.

29. I^a. Determinetur status quaestionis per meram il-

Familiaris est haec argumentatio physicis experimentalibus dum e. g. ita arguunt metallum A, B, C, D, etc. liquescit: ergo omnia metalla liquescunt. Sunt et aliae argumentationum species; 1° a *paritate*, a *majori ad minus* et vicissim, in quibus vis demonstrandi non habetur nisi eadem fuerint rationes, causae, adjuncta, etc. antecedentis et consequentis: 2° *ad hominem*, in qua ex ipsis adversarii principiis aliquid contra ipsum legitime inferimus: 3° a *similitudine* vel *exemplo*, familiaris tantum oratoribus, magisque idonea ad suadendum, quam ad aliquid demonstrandum.

lius de quo agitur explicationem, non vero per definitionem proprie dictam quam recte conficere difficillimum est; fieri igitur nec potest nec debet natura vel proprietatibus rei nondum perfecte cognitis.

II^a. Dividantur quaestiones tractandae in tot partes, quot expedit ad dilucidius eas dissolvendas.

III^a. Ab indubiis notionibus, clarioribus et facilioribus exordium esto, ut deinde velut per gradus ad minus perspecta et difficiliora ascendere vel descendere pro diversitate methodi valeamus.

IV^a. Nihil praetermittatur eorum, quae in progressu tractationis, utpote non dissoluta, confusionem et tenebras inducere possunt.

V^a. Vitetur terminorum confusio; in proprio eorum sensu adhibeantur; et ubi aequivocationi locus adesse possit, opportuna adnotatione praeccludatur.

30. Quae pertinent ad methodum in academicis concertationibus sive disputationibus tenendam et accurate tam ex parte arguentis quam defendentis custodiendam, utpote ad praxim spectantia, melius practice doceri poterunt a professore, qui scilicet exigit ab arguente, 1° ut quaestionem impugnandam directe aggrediatur, contradictoriam propositionem eidem communiter opponendo; 2° ut argumenta clara, concisa et ad regulas logicae apte exacta proponat; 3° ut propositionem vel partem distinctionis negatam accurate subsumat, difficultatemque augere studeat, et eo usque eodem medio termino promoveat, quousque solida quaedam ratio supersit; 4° ut facilitatem acquirat, rationes, seu medium terminum prompte inveniendi ope illius versiculi: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*.

A defendente vero exigit, 1° ut propositum argumentum, quantum fieri poterit, ad litteram repetat, et iterando repetitionem, ad singulas propositiones concedat, neget aut distinguat, prout opus fuerit; 2° si obscuritas suae distinctionis id exigit, vel arguens id exoptulet, brevem distinctioni datae explicationem subjungat; 3° non sinat ut arguens a forma syllogistica facile recedat, et a statu quaestionis digrediat, idque si accidat, eum de hoc modesto moneat.